

Inhoud

Deel I

- 1 *De drenkeling* 11
- 2 *Een grootse onderneming* 37
- 3 *Het paradijs vergraven* 65
- 4 *De smerige ziekte* 105
- 5 *Vuur* 146

Deel II

- 6 *De delverskolonie* 177
- 7 *Opruiend vaudeville* 227
- 8 *Het ongeschonden graf* 263

Deel I

I

De drenkeling

Vanaf de dag waarop hij na een lange zwerftocht vanuit het oosten vastliep in de branding van de Noordzee, wist Nicolas Abraham dat het kale duin van de Breesaap zijn thuis was. In de duinen vond hij alles wat hij zocht. Het zanderige aardoppervlak onder zijn voeten dat soepel meegaf en zich vormde naar de zolen van zijn laarzen, het golvende landschap dat in beweging bleef en voortdurend veranderde van aanzicht, stemde hem tevreden. De noordwestenwind die orkaanachtige zandhozen opblies tot in de stuifketels het heldere welwater blootlag en de fazanten en konijnen die hij in het oude duin tussen moerasorchideeën, wilde hyacinten en slangenkruid kon vangen, gaven hem de zekerheid dat verder trekken niet nodig was.

Hij voelde zich veilig in de Breesaap. De oostzijde van het duingebied, waarachter de bewoonde wereld lag, werd afgeschermd door ondoordringbaar kreupelhout en scherpe doornstruiken. Daarachter rezen zwarte pijnbomen op met lange stijve naalden, nog eens omheind door een loofwoud. Aan de westkant vormde de laatste duinenrij een onneembare barrière voor het zeewater. In het noorden en het zuiden liep zijn terrein weliswaar over in door niets van de rest te onderscheiden duinen, maar daar had hij zelf onzichtbare grenspalen geslagen.

Voor alle zekerheid bewaakte Abraham zijn hof van Eden met een dubbelloopsgeweer en een flinke voorraad hagel. Achterdochtig bestudeerde hij voetsporen in het zand die niet de zijne waren en spitste zijn oren bij het minste gerucht van stemmen. Hij wan-

trouwde indringers. Met hun geschreeuw verstoorden ze de rust in zijn hoofd en onder hun lompe voetstap zouden ze alles kunnen vernietigen.

Ezeziel Boerhaave – journalist bij de *Opregte Haarlemsche Courant* – beschouwde zichzelf daarentegen als een typisch stadsmens. Hij had geen oog voor de schoonheid der natuur. Het determineren van zeldzame flora en fauna, het vangen van vlinders om thuis aan een speld te prikken, het betoverd raken door een struik – hij liet het graag over aan botanisten en landschapsschilders. Zijn belangstelling gold de mens, de moderne beschaving en de vooruitgang.

Toch waagde hij zich op een najaarsochtend in het ruige duingebied ten noordwesten van het dorp Velsen. Ook al stond de ongerepte natuurpracht van het landgoed de Breesaap, nadat hij er zijn hele schooltijd de lof over had horen zingen, hem reeds bij voorbaat tegen. Maar de reden waarom hij zijn geboortestad Haarlem verliet, was een belangrijke, hij had opdracht een artikel te schrijven voor de krant, zijn eerste grote opdracht voor de *Opregte*, wel te verstaan, in de wacht gesleept na lang soebatten.

Hij had er al een fikse wandeling van een uur in westelijke richting op zitten en nog steeds bevond hij zich in een geheel verlaten en uitgestrekt gebied vol donkere bossen. Door de boomkruinen vielen angstaanjagende lichtbundels die schitterden op het sponsachtige mos waarin zijn schoenen wegzakten. Spinnenwebben kleefden in zijn haar en natte takken sloegen tegen zijn gezicht. Plotseling stond hij weer in het felle daglicht. Voor hem lagen kale duinen met slechts hier en daar een struik. Er was geen pad meer te onderscheiden. Uit zijn binnenzak haalde hij snel een landkaart tevoorschijn. Met Oost-Indische inkt was daarop een liniaalstrakke lijn getekend tussen het Wijkermeer in het oosten en een natuurlijke opening in de duinenrij aan zee. Die opening moest hij zien te vinden.

Hij strompelde nog een halfuur op goed geluk door het mulle zand, tot vanuit de stilte een steeds sterker wordende ruis tot hem doordrong. Hij begreep dat hij de zeereep naderde. Boven op een hoge zandheuvel bleef hij staan en zette opgelucht zijn handen in de zij. Voor hem lag de smalle gaping in het duin. Hij had zijn doel bereikt.

In zijn schrift schreef hij met enige trots: 'De eerste dag van november van het jaar 1864. Ik heb de toekomstige havenmond ontdekt.'

Er dreunden twee schoten. Ezekiel liet zich van de heuvel rollen en viel in een struik. Een wolk hagel was langs zijn oren gefloten. Iedere spier in zijn hele lichaam trilde en zijn slapen bonkten. Er was nooit eerder op hem geschoten. Op een duintop, naast de opening, stond een korte gedrongen gestalte met een dubbelloopsgeweer. De man tuurde schuin naar beneden, daar waar het strand moest zijn, en tegelijkertijd hield hij de golvende zandheuveld aan de andere zijde in de gaten. Ezekiel hing ongemakkelijk met de mouwen van zijn jas gespiest aan de stekelige struik. Hij durfde nauwelijks adem te halen. Voorzichtig maakte hij zich los, liet zich op de grond zakken en wachtte af. Maar er gebeurde niets. Waarschijnlijk ging deze Cerberus ervan uit dat een paar waarschuwingsschoten voldoende waren om hem te verjagen.

Na een minuut of vijf durfde Ezekiel weer op te kijken. De man was uit zijn gezichtsveld verdwenen. Hij kwam overeind en controleerde of zijn lichaam en kleding onbeschadigd waren, maar op een paar schrammen na was hij ongedeerd. Kwaad sloeg hij het zand van zijn broek en jas. Hij wenste zich niet te laten intimideren. Daarom sloop hij met omtrekkende bewegingen tussen de doornstruiken door naar de opening in de duinenrij, waartussen een beek naar zee vloede. Omdat de schutter zo in het niets was opgelost, leek het logisch dat hij aan de andere kant het duin was afgedaald.

Op het strand zag hij hem weer. Aan de vloedlijn boog hij zich over iets dat de vorm had van een mens. Nu begreep hij waarom de man hem op een afstand wilde houden. Ezekiels nieuwsgierigheid werd zo geprikkeld dat hij de beschutte plek verliet en met beide handen wapperend boven zijn hoofd – bij wijze van overgave – op hem toeliep. Het duin was dan misschien particulier bezit en verboden terrein, het strand was dat zeker niet.

De man zag hem naderen en tastte even met zijn duim over de hanen van zijn geweer. Eenmaal binnen zijn gehoorsafstand – de wind blies recht in zijn gezicht – bood Ezeziel schreeuwend zijn hulp aan. Maar de man negeerde hem en duwde met zijn voet voorzichtig tegen het lichaam. Wolkenflarden en snel voorbijschietend zonlicht weerkaatsten in het spiegelend watervlies waarop de drenkeling lag.

Dichterbij gekomen zag Ezeziel dat de aangespoelde een donkere huid had. Aan de naakte benen hing meegesleurd zeewier waarin schelpdiertjes en kreeftjes krioelden, en de voeten zaten vol zilveren glimmertjes. De ogen waren gesloten.

‘Ze komen van ver op uw strand aanspoelen, waarde heer,’ zei Ezeziel beleefd om de man gunstig te stemmen. Die reageerde niet en keek nadenkend naar een paar meeuwen, ze sprongen heen en weer in trillend geel schuim. Op zijn gemak stak hij een pijp op en toen de tabak eenmaal rood opgloeide, zoog hij zijn mondholte vol, ging door de knieën en blies de rook krachtig tussen de geopende lippen van de drenkeling. Dat herhaalde hij een aantal keren, zonder enig zichtbaar effect. Daarna drukte hij ritmisch op de borst en sloeg met de rug van zijn hand tegen de wangen. De gouden of koperen ringen in de oren van de schipbreukeling trilden.

‘Volgens mij is hij dood,’ zei Ezeziel.

‘Zo... bent u doodgraver?’ vroeg de man.

Ezeziel beluisterde direct een tongval van over de grens.

Weliswaar sprak de vreemdeling zorgvuldig articulerend, maar toch uitheems, Duits misschien, of Pools. ‘Nee, dat ben ik niet,’ antwoordde hij snel, ‘maar misschien moeten we er een bevoegd persoon bijhalen?’

‘Ik ben hier bevoegd,’ zei de man zonder zijn ogen van de dode af te wenden.

‘Het is een neger,’ begon Ezekiel weer behulpzaam, ‘misschien een zeeman of een gevangene of een vrije slaaf. Het is heel goed mogelijk dat hij...’

‘Nu u er toch bent,’ onderbrak de man hem, ‘houdt u hier de wacht en laat niemand in de buurt.’ Voor het eerst gunde hij hem een vorsende blik en Ezekiel meende een grijns rond zijn mondhoeken te zien verschijnen. Geschrokken trok hij zijn jas recht, kennelijk had de man de vrees in zijn ogen ontdekt. Hij was nooit eerder alleen geweest met een lijk.

Een halfuur later reed Ezekiel naast Nicolas Abraham op een zware kar over het oneffen strandzand dat schuin omhoog liep. Hij moest zich stevig vastgrijpen, zo werd hij heen en weer geslingerd. Achter zijn rug stuitte het lijk alle kanten op. Ezekiel hield hem vanuit een ooghoek in de gaten: wie weet was hij niet echt dood en zou hij plotseling bijkomen om zich van pure schrik op hen te storten. Misschien was het toch het donkere uiterlijk van de drenkeling dat hem angst aanjoeg, hoewel hij dat nooit hardop zou toegeven. Daarvoor waren zijn opvattingen over andersgekleurde mensen veel te rechtschapen, sprak hij zichzelf geruststellend toe. Abraham leek in het geheel niet verontrust; hij keek niet eenmaal om, lette alleen op het paard en was in gedachten of deed alsof. Nadat hij kortaf had gezegd ‘Gaaf u dan maar mee...’ kwam er geen woord meer uit.

Het paard trok hen door de duinopening, langs de afwateringsgeul en direct achter de zeereep naar links door diepe sporen tot ze aan de voet van een wit duin stilhielden bij een

kleine hoeve met een verweerd rieten dak. Zonder beschutting van bomen of een haag stond het tussen nauwelijks begroeide zandheuvelds met schuin afgeplatte koppen. Deze duinboerderij lag duidelijk buiten de eigenlijke in cultuur gebrachte Breesaapvallei, midden in de woestenij.

Een paar honden kwamen opgewonden blaffend aanrennen, schoven over hun buik, maar behielden afstand. Ezekiël stond al naast de kar toen de deur van het huis werd opengegooid door een meisje. Ze zette haar handen op de heupen, trok uitdagend haar wenkbrauwen op en vroeg: 'Wie is dat?'

Hij wist niet of ze op hem of op de drenkeling doelde. Ze was klein en slank met goed gevormde ferme voeten. Hij schatte haar niet ouder dan zestien.

'Wie bent u?' drong ze aan. Ze vond hem duidelijk interessanter dan de dode.

'In het duin gevonden,' zei Abraham, voor Ezekiël kon antwoorden.

'Waarom heb je hem meegenomen?'

'Om jou een plezier te doen.'

'Ja, ja... je hebt zeker misgeschoten.'

Abraham grinnikte.

Ezekiël stelde zich snel voor: 'Ezekiël Boerhaave, journalist bij de *Oprechte Haarlemsche Courant*.'

'Oh, wat leuk!' riep ze enthousiast, 'een mijnheer uit de stad.' Ze maakte een spottende revérence waarbij ze een bloot voetje sierlijk naar voren zette. Om zich niet te laten kennen, boog Ezekiël eveneens diep voorover, nam zijn hoed met een elegante zwaai af en vroeg met wie hij de eer had.

'Ik ben mijn vaders dochter.'

Abraham had het geheel met een geamuseerde glimlach gadedeslagen. Het had er alle schijn van dat hij hem werkelijk had meegenomen om zijn dochter een genoegen te doen. Maar nu klom hij weer op de kar, schoof het lichaam naar achteren en vroeg het meisje om hulp. Lena.

Direct verloor ze alle belangstelling voor Ezeziel, greep de drenkeling zonder aarzeling bij de benen en hielp hem voorzichtig op de grond leggen terwijl ze zich hardop afvroeg of je van zeewater zo kon verkleuren.

‘Het is een neger,’ zei Abraham. ‘Verder lag er niets, geen spullen, geen hout, hij zal wel overboord zijn geslagen of over de reling gesprongen.’ Samen bestudeerden ze het lichaam uitvoerig.

‘Nou, we zullen eens zien of hij zich alleen maar dood houdt,’ zei Lena, rende het huis in en keerde terug met iets dat Ezeziel herkende als een klisteerpomp. Abraham draaide de drenkeling op zijn buik, trok de rafelige broek naar beneden en ontblootte een paar stevige donkere billen. Het meisje keek gespannen toe hoe haar vader de koperen bus vulde met smeulende tabak, de pomp weer in elkaar schroefde en daarna het taps toelopende pijpje aan het uiteinde van de slang in het rectum van de man drukte. Hij trok de blaasbalg een paar keer krachtig op en neer en pompte de tabaksrook in de endeldarm om hem zo tot leven te wekken.

Ezeziel had over deze methode gelezen en beschouwde hem als primitief en achterhaald. Maar door de ernst en zorgvuldigheid waarmee Abraham te werk ging, kwam het hem ineens voor als een volstrekt normale vorm van zorg om het leven van een ander mens, niet vreemder dan dat een heelmeester bloedzuigers zet.

Lena stond voorovergebogen bij het gezicht van de man en schudde steeds haar hoofd, waarop Abraham bleef doorpompen. Maar tevergeefs. Nu liet hij zich zout en jenever brengen, schoof de grove kralenketting om de hals van de drenkeling opzij en wreef er de borst mee in. Daarna dekte hij hem af met schapenwol om de warmte vast te houden. Opeens sprongen de ogen van de drenkeling wijdopen en het zonlicht viel in de wezenloos sturende glasachtige pupillen.

‘Laten we een vuur maken!’ riep Lena opgewonden en snel

haalde ze van achter een schuur een bos takken die ze voor de lichte voetzolen van de man neerlegde.

Uit het huis kwam een kleine, al wat oudere vrouw aanlopen. Haar donkere grijsgevlamde haar was in vlechten om het hoofd vastgezet, een dracht die je weinig zag in deze streek. Ze knikte onophoudelijk alsof haar hoofd loszat. Ook zij wierp een blik op de drenkeling. 'Zwart als de nacht, nog niet verbrand en nu al geblakerd,' zei ze met hetzelfde vreemde accent als Abraham.

'Julia, breng vuur, wil je?' vroeg Abraham terwijl hij in zijn gedoofde pijp keek. Zonder haast pakte ze het geweer dat tegen de kar stond, rook even aan de loop en slenterde naar binnen. Pas nadat hij nog twee keer had geroepen, kwam ze terug met een vuurspaander die ze achteloos in de droge takken gooide.

'Als hij schijndood is zal dit hem zeker doen ontwaken,' legde Lena Ezekiel uit en ze bracht haar gezicht dicht bij de opengesperde ogen. Ze hoopte oprecht op enig levensteken. De vlammen likten aan de voetzolen, maar de drenkeling gaf geen krimp. Lena zuchtte teleurgesteld. Zonder enig zichtbaar sentiment trapte Abraham het vuur uit en drukte de oogleden toe. Hij had zijn plicht gedaan, keerde het lijk de rug toe en verdween samen met zijn vrouw in het huis.

Ezekiel voelde zich ongemakkelijk, niet wetend of hij kon blijven of maar beter kon vertrekken. Lena kwam naast hem staan. 'Zo, is dat nou een neger?' wilde ze weten.

'Jazeker, zonder twijfel.'

Ze poerde met een stokje in het kroeshaar. 'Hoe weet u dat zo zeker?'

'Ik weet toch wel hoe een Afrikaan eruitziet.'

'Zien alle Afrikanen er zo uit?'

'Ja, de meesten. Ik heb ooit pygmeeën gezien,' schoot hem ineens te binnen, 'dat zijn ook negers, maar hele kleine. Ik was pas zeven en ongeveer even groot als de langste. Ze had-